

Respublika musiqa va san’at texnikumi

Xakimov Toxir

Azimov Alisher

Annotatsiya: *Ushbu maqolada an’anaviy o‘zbek xonandalik san’atida ustoz-shogird an’anasining tutgan o‘rni yoritilgan. Xonandalik san’ati og‘zaki ijodiy meros sifatida avloddan-avlodga aynan ushbu tizim orqali o‘tib kelgani ta’kidlanadi. Maqolada ustoz-shogird munosabatining mohiyati, amaliy ahamiyati, tarixiy ustozlar va ularning maktablari, shuningdek, zamonaviy sharoitdagi rivojlanish yo‘nalishlari haqida so‘z yuritiladi. Ushbu tizim orqali nafaqat ijrochilik mahorati, balki estetik did, madaniyat va milliy musiqiy meros ham uzluksiz davom ettirilayotgani alohida ta’kidlanadi.*

Kalit so‘zlar: *An’anaviy xonandalik, Ustoz-shogird an’anasi, O‘zbek musiqasi, Maqom san’ati, Xalq kuy va ashulalari, Og‘zaki an’anaviy, Musiqiy meros, Xonanda tayyorlash, Ijrochilik maktablari, Madaniy uzviylik*

O‘zbek xalq musiqasi, ayniqsa an’anaviy xonandalik san’ati, asrlar davomida og‘zaki ijod orqali avloddan-avlodga o‘tib kelgan. Bu san’atda ustoz-shogird an’anasi eng muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Xonandalik — nafaqat kuylash, balki musiqiy tafakkur, badiiy did va sahna madaniyatining uyg‘unlashgan ifodasidir. Bu murakkab san’at turi faqatgina kitob yoki nazariya orqali emas, balki bevosita ustozdan o‘rganish orqali puxta egallanadi.

Ustoz-shogird tizimining mohiyati

Ustoz — bu nafaqat bilimdon, balki namunali ijodkor, o‘z san’atiga sodiq, tajribali yo‘lko‘rsatuvchidir. Shogird esa — ixlosli, iqtidorli va o‘rganishga intilgan yosh san’atkordir. Bu tizim quyidagi afzalliklari bilan ajralib turadi:

- Amaliy tajriba berilishi — sahnada o‘zini tutish, jonli ijroda o‘zini boshqarish kabi jihatlar o‘rgatiladi.

- Ohang va matn talqini — kuy mazmunini chuqur tushunish va his qilishni ustoz namuna sifatida ko‘rsatadi.

- Ijodiy tafakkur rivoji — ustoz shogirdga nafaqat biron kuy, balki ijodiy yondashuvni o‘rgatadi.

Tarixiy ustozlar va ularning maktablari O‘zbek musiqa san’atida ko‘plab mashhur ustoz xonandalar bo‘lgan. Ular orasida quyidagilar alohida o‘rin egallaydi:

- Komiljon Otaniyozov — Qoraqalpoq va Xorazm xonandalik maktabining namoyandasi.

- Munojot Yo‘lchiyeva — Shashmaqom ijrosida chuqur mahorat ko‘rsatgan, ko‘plab shogirdlar yetishtirgan xonanda.

- Jurabek Jo‘rayev — xalqona ohang va mumtoz uslubni uyg‘unlashtirgan ijodkor.

• Turg'un Alimatov (asosan sozanda bo'lsa-da) — ko'plab xonandalar uchun musiqiy ilhom manbai bo'lgan.

Bu ustozlar o'z san'at maktabini yaratgan, ularning shogirdlari esa bu an'analarni davom ettirib kelmoqda.

Shogird yetishtirish jarayoni

Shogirdlar ko'pincha ustoz yonida doimiy ravishda ishtirok etadi, repetitsiyalarda qatnashadi, kichik sahnalarda sinovdan o'tadi. Bu jarayonda shogird:

- ovoz bilan ishlashni,
- maqom va xalq kuylarini to'g'ri kuylashni,
- tinglovchi bilan aloqa o'rnatishni o'rganadi.

Shogird bir necha yillik saboqdan so'ng mustaqil ijod qilish darajasiga yetadi.

Zamonaviy davrda ustoz-shogird an'anasi

Bugungi kunda ham bu an'ana o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Konservatoriyalar, san'at institutlari, musiqa maktablarida tajribali ustozlar yosh xonandalarga saboq bermoqda. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn platformalar orqali ham bu merosni o'rganish yo'llari kengaymoqda. Biroq shaxsiy muloqot va ma'naviy bog'lanishga asoslangan ustoz-shogird tizimi baribir eng samarali yo'l bo'lib qolmoqda.

XULOSA

An'anaviy xonandalikda ustoz-shogird an'anasi — bu ijodiy merosni avloddan-avlodga uzatishning eng tabiiy va samimiy yo'lidir. Bu tizim orqali nafaqat kuy va ovoz, balki estetik qarashlar, ma'naviy qadriyatlar, sahna madaniyati ham shogirdga o'tadi. Shu boisdan bu an'anani asrab-avaylash va uni zamon talablari asosida davom ettirish har bir san'at ahli uchun muhim vazifadir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Alimatov, Y. (1991). *Shashmaqom: Musiqa ilmi asoslari*. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Karimov, F. (2005). *O'zbek musiqa madaniyati tarixi*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
3. G'aniyeva, M. (2014). *Xalq og'zaki ijodi va an'anaviy xonandalik*. Buxoro: Buxoro davlat universiteti nashriyoti.
4. Islomov, M. (2011). *Maqom va xonandalik san'ati*. Toshkent: San'at nashriyoti.
5. Jo'rayev, J. (2009). *Ijodiy maktab va ma'naviy meros*. Toshkent: Ma'naviyat.
6. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi (2020). *Musiqa merosi va ijrochilik an'analari*. Rasmiy nashr.
7. Tojiev, N. (2016). *Ustoz-shogird tizimi va xalq musiqasi*. Toshkent: Yangi asr avlodi.